

Характеристика антикорупційного законодавства України

Заїка Сергій Олегович, кандидат юридичних наук, заступник начальника інституту заочного навчання з координації роботи регіональних відділень (Національна академія внутрішніх справ)

У жовтні 2014 року Верховна Рада України прийняла низку законів, спрямованих на посилення протидії корупції, у тому числі:

Закон України «Про запобігання корупції» прийнятий 14 жовтня 2014 року № 1700—VII.

Вказаний Закон України:

1. Чітко встановлює коло суб'єктів, на яких поширюється дія цього Закону (ст. 3):

а) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:

б) особи, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:

в) особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами та перебувають з підприємствами, установами, організаціями в трудових відносинах.

2. Визначає статус (ст. 4) Національного агентства з питань запобігання корупції (далі - Національне агентство).

Національне агентство - є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику.

Також Закон визначає: склад (ст. 5), повноваження (ст. 7, 11), права (ст. 12), організацію діяльності (ст. 8), гарантії незалежності (ст. 9), правовий статус членів, працівників апарату та територіальних органів (ст. 10), контроль за діяльністю (ст. 14), соціальний захист членів та працівників апарату (ст. 15), оплату праці членів та працівників апарату (ст. 16), фінансове та матеріально-технічне забезпечення (ст. 17) Національного агентства.

3. Передбачає формування та реалізацію антикорупційної політики (Антикорупційна стратегія) (розділ III, ст. 18), засади якої визначаються Верховною Радою України; приймаються Антикорупційні програми (ст. 19); Національним агентством готується проект щорічної національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики, який не пізніше 1 квітня подається до Кабінету Міністрів України (ст. 20); передбачає участь громадськості в заходах щодо запобігання корупції (ст. 21).

4. Визначає заходи запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням (Розділ IV).

Встановлює обмеження щодо: використання службових повноважень чи свого становища (ст. 22); одержання подарунків (ст. 23); запобігання одержанню неправомірної вигоди або подарунка та поводження з ними (ст. 24); сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст. 25); обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування (ст. 26); спільної роботи близьких осіб (ст. 27).

5. Визначає заходи запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (Розділ V), зокрема покладає на суб'єктів цього Закону (п. 1, 2 ст. 3), певні зобов'язання (ст. 28).

Для запобігання та врегулювання конфлікту інтересів передбачаються заходи: зовнішнього та самостійного врегулювання конфлікту інтересів (ст. 29); усунення від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті (ст. 30); обмеження доступу до інформації (ст. 31); перегляд обсягу службових повноважень (ст. 32); здійснення повноважень під зовнішнім контролем (ст. 33); переведення, звільнення особи у зв'язку з наявністю конфлікту інтересів (ст. 34).

6. Встановлює вимоги до поведінки осіб (ст. 37), додержання етичних норм (ст. 38); пріоритету інтересів (ст. 39); політичної нейтральності (ст. 40); неупередженості (ст. 41); компетентності та ефективності (ст. 42); нерозголошення інформації (ст. 43); утримання від виконання незаконних рішень чи доручень (ст. 44).

7. Передбачає заходи щодо фінансового контролю (Розділ VII), а саме: подання декларацій особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (ст. 45), перелік інформації, що зазначається в декларації (ст. 46); облік та оприлюднення декларацій (ст. 47); контроль та перевірку (ст. 48); строки подання декларацій (ст. 49); повну перевірку зазначених у декларації відомостей (ст. 50); моніторинг способу життя суб'єктів декларування (ст. 51); а також додаткові заходи здійснення фінансового контролю (ст. 52).

8. Забезпечує державний захист викривачів, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції (Розділ VIII, ст. 53)

9. Встановлює інші механізми запобігання і протидії корупції (Розділ IX), зокрема: заборону на одержання пілг, послуг і майна органами державної влади та органами місцевого самоврядування (ст. 54); вимоги щодо антикорупційної експертизи (ст. 55); спеціальної перевірки (ст. 56) та порядку її проведення (ст. 57); використання результатів проведення спеціальної перевірки (ст. 58); ведення Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення (ст. 59); вимоги щодо прозорості та доступу до інформації (ст. 60).

10. Визначає засади запобігання корупції у діяльності юридичних осіб, що передбачають антикорупційну програму (ст. 62) та вимоги до неї (ст. 63), правовий статус Уповноваженого (посадової особи юридичної особи, що

призначається відповідно до законодавства про працю керівником юридичної особи або її учасниками (засновниками) у порядку, передбаченому ухваленою антикорупційною програмою), (ст. 64).

11. Передбачає відповідальність за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення та усунення їх наслідків (Розділ XI. ст. 65). За вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень особи, можуть бути притягнуті до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової або дисциплінарної відповідальності.

Також передбачено порядок відшкодування збитків, шкоди, завданих державі внаслідок вчинення корупційного правопорушення (ст. 66); визнання незаконними актів та правочинів (ст. 67); відновлення прав і законних інтересів та відшкодування збитків, шкоди, завданих фізичним та юридичним особам внаслідок вчинення корупційного правопорушення (ст. 68); вилучення незаконно одержаного майна (ст. 69).

12. Окрім того, визначено засади міжнародного співробітництва у сфері запобігання і протидії корупції (Розділ XII ст. ст. 70 - 73), відповідно до укладених Україною міжнародних договорів про співробітництво з іноземними державами, міжнародними організаціями, які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції.¹

Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року визначає правові основи організації та діяльності Національного антикорупційного бюро України.

Законом визначено статус Національного антикорупційного бюро України (ст. 1); правову основу, основні принципи його діяльності (ст. ст. 2 - 3); гарантії незалежності (ст. 4); загальну структуру і чисельність (ст. 5); обов'язки (ст. 16), права Національного бюро та його працівників (ст. 17), порядок конкурсного відбору Директора Національного бюро, порядок його призначення та повноваження (ст. ст. 6 - 8); директорів територіальних управлінь (ст. 9), працівників Національного бюро (ст. 10), їх спеціальні звання (ст. 11), присягу (ст. 12); застосування засобів впливу, спеціальних засобів та вогнепальної зброї (ст. 18); обмеження (ст. 13); порядок стажування (ст. 14); відповідальність (ст. 20); правовий і соціальний захист (ст. ст. 21 - 22); оплату праці (ст. 23); фінансове та матеріально-технічне забезпечення (ст. ст. 24 - 25); контроль за діяльністю Національного бюро та його підзвітність (ст. 26); підрозділи внутрішнього контролю (ст. 27).

Для отримання заяв і повідомлень, у тому числі анонімних, про кримінальні правопорушення в Національному бюро створюється спеціальна телефонна лінія та забезпечується можливість подання таких повідомлень

¹ Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-УІІ [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

через офіційний веб-сайт Національного бюро в мережі Інтернет та засобами електронного зв'язку (ст.19).^{1 2}

Закон України «**Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки**» від 14 жовтня 2014 року визначив першочергові заходи із запобігання та протидії корупції, що повинні створити основу для подальшого проведення реформи у цій сфері, яка включає в себе формування та реалізацію державної антикорупційної політики; запобігання корупції; покарання за корупцію; формування негативного ставлення до корупції; оцінку результатів та механізм реалізації антикорупційної стратегії. Фактично це програма протидії корупції, яка вперше прийнята у вигляді окремого закону. Раніше подібні програми Кабінет Міністрів України ухвалював постановами.

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення кінцевих вигодоодержувачів юридичних осіб та публічних діячів», що встановлює механізм розв'язання проблеми виявлення фізичної особи - кінцевого вигодоодержувача юридичних осіб, а також вільного доступу до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. Дія цього Закону спрямована на унеможливлення легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, оскільки всі юридичні особи приватного права повинні вказувати кінцевого вигодоодержувача - фізичну особу при реєстрації, зміні власності юридичної особи, а також при відкритті рахунків у фінансових установах.

Однак, найважливішим, на нашу думку, є доповнення Кримінального кодексу України ст. 209 «Порушення вимог щодо подання інформації про кінцевого вигодоодержувача (вигодоодержувачів) юридичної особи», яка передбачає відповідальність керівника юридичної особи або особи, уповноваженої діяти від імені юридичної особи (виконавчого органу), за неподання державному реєстратору інформації про кінцевого вигодоодержувача (вигодоодержувачів) юридичної особи, передбаченої Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців», або подання ними державному реєстратору завідомо неправдивої інформації про кінцевого вигодоодержувача (вигодоодержувачів) юридичної особи. Такі діяння караються штрафом від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста шістдесяти до двохсот сорока

2

¹ Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.

²

Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення кінцевих вигодоодержувачів юридичних осіб та публічних діячів : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1701 -VII / [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1701-18>.